

Vedtatt i styremøte i Unio 14. mars 2017

Unios inntektspolitiske uttalelse 2017

Norsk økonomi har hatt nullvekst i antall sysselsatte og nullvekst i BNP per innbygger etter det kraftige oljeprisfallet i 2014. Arbeidsledigheten har ikke vært høyere på 20 år. Vi ser nå en svak bedring i arbeidsmarkedet, særlig i de fylkene og næringene som ikke er hardt truffet av oljenedturen. Lavere petroleumsaktivitet og teknologidrevne omstillinger krever likevel mer offensive tiltak fra myndighetene. Omstillingsbehovet må møtes med kompetanse, utdanning og forskning, samt godt partssamarbeid. Kunnskap må settes i front. Omstillingstiltakene må utformes slik at kostnadene som følger av oljenedturen fordeles på fellesskapet, og ikke må bæres av de enkelte som rammes. Det er også viktig at lønnsveksten raskt kommer tilbake til et normalt leie som gir de ansatte en rettferdig del av verdiskapingen.

De økonomiske framskrivningene viser at det vil ta ett til to år før vi er tilbake til «normal» vekst i norsk økonomi. De samme framskrivningene viser samtidig at ledigheten bare vil gå svakt ned de nærmeste årene. Dette tilsier at den økonomiske politikken og sysselsettingspolitikken må spisses ytterligere for å få ledigheten ned. Skattelettelser i milliardklassen skulle derfor heller vært brukt direkte over budsjettets utgiftsside. Pengene må brukes på omstillingstiltak som gir arbeidsplasser i privat og offentlig sektor og på kunnskap som legger grunnlag for nye konkurransedyktige arbeidsplasser utenfor petroleumsklyngen. Både skatte- og avgiftspolitikken og den statlige virkemiddelbruken må gjøre det mer lønnsomt å investere i grønne arbeidsplasser og klimavennlige løsninger. Vi må legge til rette for grønn konkurransekraft.

Rettferdig omstilling

Både pengepolitikken, finanspolitikken og tariffoppgjørene har bidratt positivt i den vanskelige situasjonen etter oljeprisfallet. Svekkelsen av den norske krona har gitt et betydelig bidrag til omstilling og styrket konkurranseevne for tradisjonell industri, sjømat og reiseliv. Lavere innfasing av oljeinntekter og få utsikter til at oljeprisen vil styrke seg betydelig, øker sannsynligheten for at vi kan beholde mye av den bedrede konkurranseevnen som kronesvekkelsen har gitt.

Statsbudsjettets utgifter og skattepolitikken har også bidratt til å dempe utslagene av oljebremsen. Unio mener derimot at finanspolitikken kunne vært langt mer effektiv om de store skattelettelsene de siste årene i stedet hadde blitt brukt på å stimulere privat og offentlig aktivitet. Tiltakene burde i større grad blitt satt inn der de trengs mest som på Sør-

Vestlandet som har mistet flest arbeidsplasser og nå sliter med den høyeste ledigheten. Finanspolitikken framover vil ha strammere rammer enn det vi har vært vant til de siste 10-15 årene, men handlingsregelen må fortsatt brukes aktivt for å styrke sysselsettingen og bekjempe den høye arbeidsledigheten.

Partene i arbeidslivet har også gitt avgjørende bidrag til omstillingene gjennom moderate lønnsoppgjør. Samlet ble konsumprisveksten klart høyere enn den nominelle lønnsveksten. Reallønnsnedgangen skyldes høyere strømpriser og effekten på importprisene av den kraftige kronesvekkelsen de siste årene. Reallønnsnedgang i 2016 kommer etter mange år med rekordhøy reallønnsøkning. Unio viser til Holden III-utvalgets analyse av effektene på lønnsdannelsen av et oljeprisfall og mener at lønnsoppgjørene i 2017 må ta høyde for at vi raskt kommer tilbake til «normal» lønnsvekst hvor arbeidstakerne får en rettferdig del av verdiskapingen.

Omstilling og teknologiske skift kan gi økt arbeidsledighet og økt inntektsulikhet. Politikken må derfor ligge i front for å omfordele slik at alle får ta del i de teknologiske framskrittene. Skattesystemet må brukes slik at vinnerne yter mer i en modell som løfter kompetansen for alle.

Kunnskap i front

Utdanning, forskning og kompetanse er den viktigste innsatsfaktoren for verdiskapingen i Norge og er avgjørende for at vi skal kunne opprettholde og videreutvikle velferdssamfunnet. Utdanning har en verdi både for den enkelte og for samfunns- og arbeidsliv. Uavhengig, kreativ og nytenkende forskning er en forutsetning for økt omstillingsevne, innovasjon og konkurransekraft som kan gjøre oss mindre oljeavhengige. Å løse klimautfordringene og å satse på grønne arbeidsplasser er tomme slagord uten forskning og kunnskap.

Ansatte i offentlig sektor gjør en uvurderlig innsats. Stat og kommuner er effektivt drevet og leverer gode tjenester. De verdier offentlig ansatte skaper er avgjørende for den samlede verdiskapingen i samfunnet. En kunnskapsbasert og omstillingsdyktig offentlig sektor er et viktig konkurransefortrinn for norsk næringsliv og sentral for privat sektors evne til omstilling og nyskaping. Det må legges bedre til rette for samarbeid mellom arbeidsliv og utdanning på alle nivåer.

Rett kompetanse til de enkelte oppgavene er viktig. Det gir økt kvalitet i tjenestetilbudet og økt produktivitet. Offentlig sektor må satse målrettet og samordnet på bruk av IKT slik at mer av arbeidskraften i sektoren kan frigjøres til kjerneoppgavene. Effektiv bruk av IKT i offentlig sektor vil gjøre tjenestene lettere tilgjengelig for befolkningen, gjøre de ansatte bedre i stand til å gi et godt tjenestetilbud.

Internasjonal økonomi

Samlet venter SSB i sine siste prognoser at Norges handelspartnere nå er nær konjunkturbunnen, men at oppgangen ventes å bli meget moderat. I OECD-området er trendveksten nedjustert bl.a. fordi høye gjeldsnivåer begrenser etterspørselen. En mer konsumorientert politikk i Kina ventes å ha samme effekt. Økt proteksjonisme gir også redusert internasjonal etterspørsel. Norge kan mao. vente lite drahjelp fra våre eksportmarkeder annet enn gjennom priseffekter eller økte markedsandeler for f.eks. fisk.

Europa sliter fortsatt med svært høy arbeidsledighet og samlet etterspørsel er for svak. EU trenger samling om felles ekspansjon for å få ledigheten ned, det trengs investeringer i infrastruktur og velferd «på europeisk nivå». USA har relativt lav arbeidsledighet, veksten tar

seg litt opp, men investeringene er fortsatt lave. På kort sikt ventes økt aktivitet med Trump, investeringer i infrastruktur vil øke aktiviteten. På sikt er utsiktene usikre knyttet til varslede proteksjonistiske inngrep. I Kina avtar veksten ned mot 6 pst i 2019 etter mange år med vekstrater rundt 10 pst. Dette gir svakere vekst i verdenshandelen.

Stor vekst i lavproduktive og dårlig betalte jobber både i USA og Europa reflekterer både det lave investeringsnivået, svak satsing på utdanning og kompetanse, høy arbeidsinnvandring, utflugging av tradisjonelle industriarbeidsplasser og fagbevegelsens svekkede posisjon. Svært lav lønn for flyktninger gir også økte forskjeller og bidrar til framvekst av flere lavproduktive jobber i og utenfor det organiserte arbeidsmarkedet.

Den økonomiske politikken

Arbeidsledigheten i Norge har ikke vært høyere på 20 år og det ventes bare en svak nedgang de nærmeste årene. Ledigheten har vokst fra 3,2 pst i 2012 til 4,7 pst i 2016. Sysselsettingsraten har falt hvert år etter finanskrisa. Vi har hatt nullvekst i både sysselsatte og BNP per innbygger etter oljeprisfallet. Omstillingene går sakte. Sør-Vestlandet sliter med høy ledighet. Politikken kunne vært langt mer målrettet om de store skattelettelsene heller hadde blitt brukt på å stimulere privat og offentlig aktivitet og satt inn der de trengs mest. Nedgangen i petroleumsinvesteringene etter oljeprisfallet har trukket veksten ned. Først fra 2018 ventes nye positive bidrag til veksten fra petroleumsaktiviteten, men på lavere nivåer enn det vi har vært vant til.

Unio mener at finanspolitikken fortsatt må være ekspansiv så lenge arbeidsledigheten er høy. Når veksten i norsk økonomi tar seg opp i årene som kommer, vil skatteinntektene øke og behovet for å spe på med oljepenger bli mindre. Svakt økende rente tilsier også at finanspolitikken bør få en større plass i kampen mot den høye arbeidsledigheten på bekostning av pengepolitikken og lavrentepolitikken som har dominert den økonomiske politikken i flere år. Unio mener videre at et omslag til vekst i reallønningene vil bidra til høyere konsumvekst og økt sysselsetting.

Regjeringen Solberg har de siste fire årene gitt store skattelettelser. Samlet vil skatteinntektene hvert år etter 2017 være 21 mrd. kroner lavere enn de ellers ville vært. Om lag en tredel av skattelettelsene har gått til personer med de høyeste inntektene og formuene. Unio har kritisert skattelettelsene både fordi de gir dårligere fordeling og økt ulikhet og fordi innretningen av finanspolitikken kunne vært langt mer kraftfull i kampen mot den høye arbeidsledigheten uten disse skattelettelsene.

Regjeringens såkalte avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform rammer hardt og blindt. Fra 2015-2017 kuttet det 5,4 mrd. kroner. Det tilsvarer lønnskostnadene til om lag 8000 årsverk. Denne typen ostepølreform er et godt eksempel på politisk ansvarsfraskrivelse. Unio mener regjeringen må ta sitt ansvar og prioritere hvilke oppgaver som skal ha mer eller mindre ressurser. Effektiviserings- og produktivitetsarbeidet i offentlig sektor er viktig, men det må gjennomføres i samarbeid med de ansatte og bygge på tillit og trygghet.

Unio mener at regjeringen i Revidert budsjett må komme med nye tiltak direkte rettet mot de mange langtidsledige og mot arbeidsledig ungdom. Fjerningen av ungdomsgarantiene var et feilgrep. Arbeidsmarkedstiltakene ligger på et alt for lavt nivå. Det må komme nye tiltak for omstilling som gir arbeidsplasser i privat og offentlig sektor. Grunnet for nye konkurransedyktige arbeidsplasser utenfor petroleumsklyngen må bygge på kunnskap. Budsjettpolitikken må gjøre det mer lønnsomt å investere i grønne arbeidsplasser og klimavennlige løsninger.

Kommunesektoren må få en mer sentral rolle i kampen mot den økende arbeidsledigheten. Stram kommuneøkonomi gir små muligheter for å bedre tjenestetilbudet på kjerneområdene utdanning, helse og omsorg. Det må legges større vekt på forebyggende helsearbeid som reduserer behovet for reinnleggelse og tidlig bruk av sykehjem. Noen tiltak gir gevinster raskt, andre tar noe lenger tid. Forebygging må få større oppmerksomhet på flere samfunnsområder. De samfunnsøkonomiske gevinstene av en slik vridning av ressursbruken vil være store.

Norske sjøfolk erstattes i økende grad av billig utenlandsk arbeidskraft. Unio mener at taket i nettolønnsordningen for offshore-skip i NOR-registeret må fjernes. Dette vil være et nyttig strakstiltak for en kriserammet offshore-sektor. Videre vil en fullverdig nettolønnsordning for nordmenn om bord i NIS-skip kunne sikre mange arbeidsplasser.

Det kom få flyktninger til Norge i 2016, men vi må ha høy beredskap om dette igjen skulle snu. Arbeidet med å integrere de mange som kom i 2015 må intensiveres. Kommunenes utgifter til integrering av flykninger må dekkes fullt ut, det vil få opp tempoet i bosettingen og øke overgangen til utdanning og arbeid. Hurtigsporet må styrkes og videreutvikles. Unio avviser alle forslag som åpner for lavere avlønning av flykninger. Det er spesielt viktig å holde på den norske arbeidslivsmodell når mange flykninger skal ut i arbeidsmarkedet.

Lønn og arbeidsmarked

Offentlig sektor må tilby konkurransedyktige lønns- og arbeidsvilkår og gode tjenstepensjonsordninger. Stat, kommuner og helseforetak må i større grad verdsette utdanning, kompetanse og ansvar og kompensere for ulempe, belastning og risiko. Det er store rekrutteringsutfordringer i store deler av offentlig sektor.

Offentlige arbeidsgivere har et særlig ansvar for å bekjempe verdsettingsdiskriminering. Det trengs også tiltak på tvers av sektorer i arbeidslivet hvis vi skal kunne sikre likelønn mellom kvinner og menn. Dette er også et politisk ansvar.

Regjering og arbeidsgivere har satt arbeidsmarkedets rammebetingelser og tariffavtaler under press. Den norske arbeidslivsmodellen og partssamarbeidet svekkes når politikken endrer maktbalansen i arbeidsmarkedet til fordel for arbeidsgiversiden. Økt omfang av konkurranseutsetting legger til rette for tariffhopping og dårligere vilkår for arbeidstakerne. Dette bidrar til uro og stadige konflikt- og tvistesituasjoner.

Unio vil slå tilbake angrep på ansattes lønns- og arbeidsvilkår, herunder arbeidstidsbestemmelser og pensjon. Sosial dumping, svart økonomi og økonomisk kriminalitet må bekjempes på bredt grunnlag. Unio vil kjempe for at utdanning og kompetanse skal lønne seg bedre. Det er avgjørende for kvaliteten på de tjenestene som hele samfunnet er avhengig av.

Antall midlertidig ansatte har økt etter at arbeidsmiljøloven ble endret i 2015. Dette var ventet og viser at vi er på vei gått bort fra at «hovedregelen i norsk arbeidsliv fortsatt skal være fast ansettelse». Unio vil reversere endringene i arbeidsmiljøloven og stramme inn den utstrakte bruken av midlertidige ansettelser i staten og academia.

Pensjon

Ansattes pensjonsrettigheter angripes av arbeidsgivere som jakter lavere og forutsigbare kostnader. Pensjonskostnadene er ofte driveren for anbud, konkurranseutsetting og tariffhopping på arbeidsgiversiden. Unio mener det er forkastelig at private aktører som

leverer fullt ut offentlig finansierte tjenester skal kunne profittere på å bytte arbeidsgiverorganisasjon og pensjonsordning. Arbeidsgiversidens kampanjer på disse områdene står i grell kontrast til lovordene om den norske arbeidslivsmodellen og partsamarbeidet. Dette bidrar til uro og stadige konflikt- og tvistesituasjoner.

Unio ønsker tariffestede kollektive pensjonsordninger i store fellesskap. Det gir lave kostnader og bedre trygghet for en god pensjon. Pensjon er en del av de samlede lønns- og arbeidsvilkårene. En god pensjonsordning er livsvarig, den har kjønns- og aldersnøytrale premier og reguleringsprinsipper som sikrer en forutsigbar pensjon for arbeidstaker på samme måte som i folketrygden.

Regjeringen har sagt at den ikke vil slutføre arbeidet med en ny offentlig tjenestepensjon i tarifforhandlinger med arbeidstakerorganisasjonene i offentlig sektor. Regjeringens holdning til forhandlingsspørsmålet står i skarp kontrast til alle tidligere syn om dette spørsmålet helt siden den tverrpolitisk sammensatte Pensjonskommisjonen la fram sin rapport i 2004 hvor det heter: «...*overgangen til nettoordninger og spørsmålene om ytelsesnivå og utformingen for øvrig må være gjenstand for forhandlinger mellom partene i offentlig sektor...*». Unio forventer at staten vil møte arbeidstakerorganisasjonene ved forhandlingsbordet om ny offentlig tjenestepensjon.

Lønns- og prisutviklingen

TBU anslår i sin februar-rapport (se sammendrag i vedlegg 1) den gjennomsnittlige lønnsveksten for arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter i industrien til 1¼-2 prosent i 2016. Lavere vekst enn den ramma som ble anslått av NHO og LO for frontfaget i tariffoppgjøret 2016 skyldes først og fremst at mange industriansatte med høy lønn har blitt sagt opp. Lønnsveksten for industrifunksjonærene var noe høyere enn for industriarbeiderne.

Konsumprisene steg med 3,6 prosent i 2016. TBUs anslag i forkant av forhandlingene i 2016 var «om lag 2½ prosent». Avviket skyldes særlig høyere elektrisitetspriser, men også større effekt av kronesvekkelsen på importprisene enn forventet. TBU anslår konsumprisveksten fra 2016 til 2017 til 2 prosent. SSB sitt anslag for prisveksten i 2017 fra mars 2017 er 2,0 prosent. Usikkerheten i anslagene er særlig knyttet til utviklingen i kronekursen og elektrisitetsprisene framover.

Føringer:

- Unio krever at utdanning, kompetanse, ansvar og risiko skal verdsettes lønnsmessig
- Unio krever reallønnsvekst i 2017, mellomoppjøret må ta høyde for at vi raskt kommer tilbake til normal lønnsvekst
- Unio legger til grunn at kravene tilpasses de enkelte tariffområders situasjon
- Unio vil utforme kravene med det inntektspolitiske dokumentet som grunnlag

Vedlegg: Unio-notat

Unio-notat

15.2.2017 RS

TBUs februarrapport i forkant av mellomoppgjøret 2017:

Lav lønnsvekst i industrien

- **Konsumprisveksten** fra 2016 til 2017 anslås til om lag 2 pst. I 2016 var prisveksten 3,6 pst. Økte elektrisitetspriser inkludert nettleie på 22,2 prosent fra 2015 til 2016 var en viktig grunn til fjorårets høye vekst.
- Samlet lønnsvekst fra 2015 til 2016 for **arbeidere og funksjonærer i industrien** er foreløpig anslått til 1 ¾ - 2 pst. Lønnsveksten for industrifunksjonærer og industriarbeidere hver for seg er anslått til henholdsvis 2 ¼ pst og 2 pst. For industriarbeidere og for funksjonærer i industrien er overhenget anslått til 1pst. Årsaken til den lave lønnsveksten for industrien skyldes strukturendringer og nedgang i antall høytlønnede.
- Årslønnsveksten i 2016 i **staten** anslås til 2,5 pst. Overhenget til 2017 i det **statlig tariffområde** er beregnet til 1,5 pst.
- I **kommunene inkl. undervisningssektoren** er årslønnsveksten i 2016 anslått til 2,5 pst. For gruppene undervisningsansatte i kommunesektoren og kommunesektoren eksklusiv undervisningsansatte er lønnsveksten beregnet til 2,5 pst.
- Overhenget til 2017 i **kommunesektoren** samlet og for undervisningsansatte er begge beregnet til 0,9 pst.
- På bakgrunn av at resultatet av konflikten mellom Spekter og Akademikerne ikke er klar, presenteres det ikke noen tall for Spekter Helse. Lønnsveksten for gruppen Spekter-trad er beregnet til 2,4 pst fra 2015 til 2016.
- Lønnsveksten i **finanstjenester** (gjelder heltidsansatte i medlemsvirksomheter i Finans Norge utenom ledere) er beregnet til 2,5 pst fra 2015 til 2016. For **Virke-bedrifter i varehandelen** er lønnsveksten i 2016 beregnet til 2,5 pst.

Tabell 1: Beregnet årslønnsvekst, glidning og overheng

	Gj.snittlig årslønnsvekst			Årslønn 2016	Over- heng til 2017	Glidning	
	11-16	14-15	15-16			15-16	Gj.snitt 12-16
Industri i alt i NHO-bedrifter	3,2	2,5	1¾-2	558 100 ¹	1		
- industriarbeidere	3,0	2,5	2	442 400 ¹	1	½-¾	1,3
- industrifunksjonærer	3,3	2,5	2 ¼	697 000 ¹	1	¾	1,7
Varehandel Virke-bedrifter	3,3	3,3	2,5	494 500	1,0	1,1	1,4
Finanstjenester	3,9	4,3	2,5	631 100	0,9	1,2	2,1
Statsansatte	3,2	2,8	2,4	561 400	1,5	0,4	0,6
Kommuneansatte	3,4	3,3 ²	2,5	489 500	0,9	0,4	0,6
-undervisningsansatte	3,2	3,9 ²	2,5	540 400	0,9	0,4	0,2
-øvrige ansatte i kommunene	3,5	3,2	2,5	473 900	0,9	0,3	0,7
Spekter Helse		2,7		538 300 ¹		0,0	0,2
Øvrige Spekter-bedrifter	3,2	2,7	2,4	517 000	0,6	0,2	0,2

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for inntektsoppgjørene tabellene 1.1, 1.3, og 1.4 (februar-rapporten 2017)

1: 2015-tall

2: For ansatte i konflikt i 2014 ble virkningstidspunktet forskjøvet. Dette førte til at lønnsveksten i 2015 ble trukket opp med 0,2 prosentpoeng for kommuneansatte og 0,9 for undervisningsansatte.